

teki babamız) lafzının harflerinde yapılan değişimle elde edilen "Sator Arepo" ibaresi yazılmış küçük kâğıtlar da yazılı muskanın en bilinen türüdür. Muhtemelen Hristiyanlık'ta sakrament kültürü muskanın koruyucu fonksiyonunun önüne geçmiş ve yayılmasına imkân vermemiştir. Katoliklik ve Ortodoksluk'ta az da olsa görülen muska uygulaması Protestanlık'ta tamamen yasaklanmıştır.

Eski Hint, İran ve Roma kültürlerinde olduğu gibi eski Türkler arasında da özellikle hayvanların vücutlarına ait parçaların muska şeklinde kullanıldığı bilinmektedir. Altay Türkleri'nde kuş tüyü koruyucu olarak taşınıyordu. Şahinden alınan kemikler ve kurt dişleri de insanların taşıdıkları klasik muskaldandır. Tanrıça Umay'ın tasvirlerini içeren süretler boyunda kolye olarak taşınmaktaydı. Hem eski dinlerde hem yaşayan iptidaî veya gelişmiş inanç biçimlerinin neredeyse tamamında ortaya çıkan muska olgusu, bilhassa çok zengin bir muska geleneğine sahip Hintliler arasında ve Budist kültüründe hâlâ yaygın biçimde varlığını sürdürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

W. A. Irvin, "Amulets", *DB³*, s. 29; Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul 2002, s. 59, 60; J.-P. Roux, *Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar* (nşr. Aykut Kazancıgil – Lale Arslan), İstanbul 2005, s. 163; P. L. Garber, "Amulets", *IDB*, I, 123; R. Posner, "Amulet", *EJd.*, II, 906, 909-910; R. C. Thompson, "Charms and Amulets (Assyro-Babylonian)", *ERE*, III, 410, 411; E. von Dobschutz, "Charms and Amulets (Christian)", *a.e.*, III, 416; Ed. Naville, "Charms and Amulets (Egyptian)", *a.e.*, III, 431; L. Deubner, "Charms and Amulets (Greek)", *a.e.*, III, 438; A. R. S. Kennedy, "Charms and Amulets (Hebrew)", *a.e.*, III, 440; W. Crooke, "Charms and Amulets (Indian)", *a.e.*, III, 442; L. C. Casartelli, "Charms and Amulets (Iranian)", *a.e.*, III, 448; R. Wunsch, "Charms and Amulets (Roman)", *a.e.*, III, 463; T. H. Gaster, "Amulets and Talismans", *ER*, I, 243-246; S. Epstein, "Amulets", *The Oxford Dictionary of the Jewish Religion* (ed. R. J. Z. Werblowsky – G. Vigoder), New York 1997, s. 46.

KÜRŞAT DEMİRCİ

□ **KELÂM.** Muska, bazı hastalık ve afetlerden koruduğuna ya da bunları giderdiğine inanılarak üstte taşınan, suda eritilerek içilen veya yakılıp tütsülen yazılı kâğıdı ifade eder. Muskacılıkta muska yazan hocanın, muskaya malzeme teşkil eden yazı ve nesnelere veya kendisi için muska hazırlanan kişinin etkinliği söz konusudur. "Ocakçılık" diye bilinen yöntem birincisine, muska için yazılan âyetler ve esmâ-i hüsnâ, muskanın yazıldığı kâğıt, mürekkep, mahfaza, tarih ve saati ikincisine, hakkın-

da muska yazılan kişiyle ilgili astrolojik veriler üçüncüsüne örnektir. Muska değişik yöntemlerle hazırlanmakta olup ilki kâğıt vb. nesnelere üzerine âyet ve dualarla ilâhî isimlerin, melek veya efsanevi kişi adlarının, tılsımlı sözlerin, İbrânîce, Süryânîce ve Keldânîce yazılan yazılması, insan veya hayvan figürleri ve yıldız işaretlerinin çizilmesi suretiyle hazırlanan muskaldır. İkincisi yapılabilecek amaçına uygun düşen âyet, dua, isim vb.nde geçen harflerin ifade ettiği rakam değerlerinin (ebced hesabı) belli bir usulle karelere yerleştirilerek şekiller (vefk) oluşturulması biçimindedir. Kadîm kültürlerdeki inanca göre ebced harfleriyle sayılar arasında gizli bir ilişki bulunmaktadır ve her harf tanrıya veya semavî güçlerden birine tekabül etmektedir. Dolayısıyla harflere yüklenen sayı değerleri kullanılarak elde edilen ebced hesabı sırrı varlıklar dünyasıyla (meselâ cinler) ilişki kurmanın bir yolu olarak düşünülmüştür. Ebcedde yer alan yirmi sekiz harfin ilk dokuzuna 1'den başlamak üzere tek hâneli, ondan sonra gelen onuna 10'arlı, daha sonra gelen onuna 100'erli değerler yüklenir, böylece son harfe 1000 değeri verilir. Meselâ insanları bir araya getirmek için "yâ câmi", vesvese ve evhama kapılanları iyileştirmek için "es-selâm", işlerin açılması ve iyi gitmesi için "yâ fettâh", rızık çoğalması için "yâ rezzâk" isminden; insanları kötülüklerden korumak için Âyetü'l-kürsî, Muavvizeteyn gibi sûrelerle çeşitli şifa âyetlerinden, bir şahsı celbetmek için onun ve annesinin adıyla bir araya getirilmesi istenen kişinin ve annesinin adlarından bir veft oluşturulur. Bu amaçla misk ve za'ferandan yapılmış güzel kokulu mürekkep kullanılır. Muska hazırlanmasındaki üçüncü yöntem, Ca'fer es-Sâdik'a nisbet edilen risâlede görüldüğü gibi yıldızna veya falnâme usulüdür. Bu yöntemde önce Arap alfabesinin işaret ettiği sembolik anlamlardan oluşan falnâmeler ve her birinin yazılışının etkili sayıldığı vakit ve saat cetvelleri düzenlenir, daha sonra bunlar bir torbaya konularak çekilir. Çıkan her harfin sembolize ettiği anlama göre hüküm çıkarılır.

Muskalar üçgen, dörtgen, kalp ve silindirik biçiminde katlanarak en az üç kat olmak üzere muşambaya sarılıp dikildikten sonra boyuna veya koltuk altına asılır ya da belden yukarı ve ön tarafta elbisenin görünmeyen bir yerinde taşınır. Bazı yörelerde üçgen şeklindekilere muska, dikdörtgen ve silindirik biçiminde olanlara "mutlak" denilir. Üçgen iki muskanın birbirine geçmesinden altıgen şeklinde muskalar

elde edilir. Aynı zamanda yahudilerin de sembolü olan altı köşeli yıldızın Hz. Süleyman'ın mührü olduğu ve muskacılıkta özel bir etkisinin bulunduğu kabul edilir. Muskanın özellikle Bektaşiler'de Hz. Fâtıma'nın eli kabul edilen pençe-i âl-i abâ şeklinde de düzenlendiği görülür. Üzerinde Âyetü'l-kürsî, Fâtiha, İsrâ ve Kalem sûreleriyle "karınca duası" yazılı olan muskalara "boylama", Allah'ın bin bir ismini kapsayan ve kötülüklerden korunmada mânevî bir zırh kabul edilene "cevşen", omuzdan bele doğru çapraz olarak asılana "hamayil" (hamâil, hamaylı), yazıları küçültülmüş dualardan oluşan kitapçık şeklindekine "en'âm" adı verilir. Muska karşılığında Kuzey Afrika'da "hırz", Doğu Arabistan'da "hamâye, hâfız, üze" gibi kelimeler kullanılır. Muskalar taşıyanın durumuna göre farklı mahfazalar içinde saklanır ve güçlü kuvvetli, yakışıklı, güzel insanlarla saralı, inmeli, cinler tarafından çarpılmış hastalara, ayrıca gösterişli at, koç, inek gibi hayvanlara takılır.

Muskalar genellikle büyüün bozulması, iki kişi arasında muhabbet sağlanması, eşleri birbirine ısındırma veya soğutma, kısmetin açılması; sebebi belirsiz korku, baş ve karın ağrısı, sara gibi hastalıkların tedavisi; kıymetli şeylerin çalınmaktan korunması, yitiklerin bulunması; zararlı hayvanlardan, eşkya ve zorbalardan korunma, ziraat ve ticaretin hareketlendirilmesi gibi amaçlarla yapılır. Muskanın nazara karşı korunmak için takılması da söz konusudur.

Kültürel bir miras olan muska ve muskacılık, ilâhî dinlerde önemli bir yere sahip bulunan duanın yozlaşmış şekli yahut hastalık ve kötülüklerle sebepleri arasında doğru ilişki kuramayan ilkel toplulukların bir yanılgısıdır. Câhiliye Arapları gizli güçlerin etkisini gidermek ve nazardan korunmak için boyunlarında "tebgîz, nüfre, tencis, temîme, nüşre, azâim, ta'viz (ûze), tevele, hasûme" gibi adlar verilen muskalar taşıyor, hastaların başını veya ağrıyan organını tutarak okuyup üfleyen kâhin ve büyücülerin onlara sıhhat vereceğine inanıyorlardı. Câhiz, cinleri istihdam ederek (azâim) büyü yapan veya yapılan büyüleri bozan kişilerden söz eder (*Kitâbü'l-Hayevân*, II, 186). Cevâd Ali ise Araplar'ın en çok tevele (muhabbet) ve nüfre (nefret) muskaları yaptıklarını bildirir (*el-Mufaşşal*, VI, 739-756).

Anadolu ve Balkanlar'da uygulan gelen muskacılığı besleyen bir kaynak da eski Türk âdet ve inançlarıdır. İslâm'dan önce

Uygurlar'ın, yanında taşıyana saadet getireceğine, baş ağrısına iyi geleceğine, hayvanların toplu ölümlerine mani olacağına inanılan tılsım çeşitlerini kullandıkları (Anadol, s. 189-190); Türkmenler'in ve Baraklar'ın yaşadıkları yerlerde tılsım izlerine rastlandığı; muskalarda eski Uygur ve Gök-türk alfabelerindeki harflere benzer harflerin kullanıldığı görülmekte, bu geleneğin Doğu Türk lehçelerinde "arvıç, arbiç, arabav" şeklinde adlandırıldığı; "arbacı" adı verilen kişilerin yılan sokmuşlara okuduğu, şamanların "yada" adı verilen yağmur taşı ile yağmur yağdırdıklarına inanıldığı bilinmekte ve arkeolojik kazılarda elde edilen malzemelerde nazarlık, muska, tılsım gibi inançların izlerine rastlanmaktadır (İnan, s. 145-150; Barlas, s. 146; Araz, s. 162-166; Anadol, s. 97-104).

İslâm kültüründe muskacılık, fetihler sonucunda yeni müslüman olan kitlelerin farklı inanç ve geleneklerinin tesiriyle yeni şekiller kazanarak yaygınlaşmıştır. Başlangıçta Ca'fer es-Sâdık ve Câbir b. Hayyân gibi âlimlere nisbet edilen uygulamalar sebebiyle sadece Şii ve Batıniler arasında görülürken ilk Mu'tezile ulemâsının muhalif görüşlerine rağmen zamanla Sünnîler'e de geçmiş, münecimler ve cinci hocalar İslâm âleminin her tarafında ortaya çıkmaya başlamıştır. Tabiatla görülen garip olayları bazı insanların psikolojik yapılarının (nefis) özel bir fitrata sahip olması, unsurî cisimlerin özellikleri (havâssü'l-eshvâ) ve gök kuvvetleriyle yer cisimlerinin mi-zaçları arasındaki etkileşim olmak üzere üç sebebe bağlayan İbn Sînâ sihri birincisine, mücize ve kerameti ikincisine, tılsımı üçüncüsüne örnek gösterir (*el-İşârât ve't-tenbihât*, s. 203). Havâtîm, azâim, rukye ve duhân gibi yöntemlerden söz eden İbnü'n-Nedîm, bazı filozof ve medyumların yıldızlara bakarak tılsımlar yaptığını kaydetmekte, tılsımı ak sihir (et-tarıkatü'l-mahmûde) ve kara sihir (et-tarıkatü'l-mezmûme) diye ikiye ayırmaktadır (*el-Fihrist*, s. 370-371). Fahreddin er-Râzî sihri sekiz çeşide ayırmakta, sihirbazlar içinde güçlü nefislere sahip olanlardan, ayrıca nesnelere havassından ve yer ruhlarının (cinler) kullanılması suretiyle yapılanlarından söz etmekte (*Mefâtihu'l-ğayb*, III, 206-213). İbn Haldûn ise yıldızlardan yardım alarak yapılabilecek tılsım, doğrudan nefsanî yeteneklerle yapılabilecek sihir dendiğini yazmaktadır (*Mukaddime*, III, 1147-1158). Bazı Batılı araştırmacılar Gazzâlî'nin de bir tür muska çeşidi olan "bedûh"tan söz ettiğini ve onun denenmiş etkisini benimsediğini

kaydetmekte ise de bu iddia tamamen yersizdir (*DîA*, V, 336).

Muskacılık konusunda eser verenlerin başında Keldânî ilim ve kültürünü yaşatmayı amaç edinmiş bulunan, eserlerinde ağırlıklı olarak sihir, tılsım ve simya gibi konuları işleyen, fakat gerçek veya hayalî bir şahsiyet olduğu konusu tartışılan İbn Vahşiyye gelmektedir. İkinci isim Ahmed b. Hilâl'dir. Bu konuda her ikisinin de *Kitâbü'r-Rukâ ve't-te'âvîz* adlı eserinin bulunduğu kaydedilmektedir (İbnü'n-Nedîm, s. 379). Daha sonra *Ğâyetü'l-hakîm ve eḥakku'n-neticeteyn bi't-ta'zîm* adlı eseriyle (Nuruosmaniye Ktp., nr. 2794; TSMK, Revan Köşkü, nr. 1748) Mesleme b. Ahmed el-Mecrîfî, *Şemsü'l-ma'ârifü'l-kubrâ* isimli kitabıyla (Beyrut, ts.) Ahmed b. Ali el-Bûnî, *Şümüsü'l-envâr ve künûzü'l-esrârü'l-kubrâ'sıyla* (Beyrut, ts.) İbnü'l-Hac et-Tilimsânî zikredilebilir. *Şemsü'l-ma'ârifü'l-kubrâ* ile *Şümüsü'l-envâr* ilâhî isim ve sıfatlarla çeşitli zikir ve duaların esrar ve havassı üzerine kurulmuştur. Ayrıca Süleyman el-Hüseynî'nin *Kenzü'l-havâs ve Keyfiyyet-i Celb ve Tes-hîr* adlı Türkçe eseri (İstanbul 1341) bulunmaktadır. Bu kitap büyük oranda Bûnî'nin eserinin Türkçe'ye tercümesinden oluşmaktadır.

Muska İslâm tarihi boyunca sadece avamı etkilemekle kalmamış, bazı din âlimleriyle devlet adamları da söz konusu yöntemlerden medet ummuştur. Bu telkinlerin etkisinde kalan kumandan ve padişahlar savaşta çıkarken kurşun işleme-mesi, kılıcın kesmemesi, ayrıca düşman tarafından görülmemeleri, suikast ve hastalık gibi tehlikelerden uzak kalmaları için tılsımlı gömlekler giymeye ve muskalar taşımaya başlamışlardır (Anadol, s. 116-125). Topkapı Sarayı Müzesi'nde bu tür eşyaların muhafaza edildiği Sihir ve Tılsımlar Dolabı adıyla bir dolap bulunmaktadır.

Din âlimlerinin bir kısmı Allah'ın kelâmı veya O'nun isim ve sıfatlarından biriyle yapılması, anlamlı cümlelerin yazılması ve şirke sebep teşkil etmemesi, ayrıca bir vesile olduğuna inanılması durumunda muskaya karşı çıkmamışlardır (Nevevî, XIV, 169; İbn Hacer, X, 195). Bu âlimlere örnek olarak kadını kocasına sevdirmek için yapılan muskayı bir bakıma ziynet kabul ederek câiz gören Şevkânî ile İbn Raslân gösterilebilir (*Neylü'l-evtâr*, VIII, 239-244). Bazı âlimlerse İslâm dışı kültürlerin ürünü ve devamı olan muskayı câiz görmemişlerdir. Tuz ve demirle rukye yapmayı, düğüm atmak ve Süleyman mührü çizmek suretiyle

muska düzenlemeyi tasvip etmeyen İmam Mâlik bunlar arasında sayılabilir (Nevevî, XIV, 182). Ukbe b. Âmir el-Cühenî'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği, "Üzerinde temîme ve vedîa (muska) taşıyanı Allah muradına erdirmesin ve muhafaza etmesin" meâlindeki hadisle (*Müsned*, IV, 154) Resûl-i Ekrem'in bir seferde develerin boyuna asılmış muskaların (kılâde) ve kirişlerin koparılıp atılmasını istediğine dair rivayet de (Buhârî, "Cihâd", 139; Müslim, "Libâs", 105) bu görüşü teyit etmektedir. İlgili hadisleri değerlendiren Tahâvî, bu tür takıların belâ gelmeden önce takılması durumunda şirk olacağı için yasak edildiğini, belâ geldikten sonra takılmasında ise herhangi bir sakıncanın bulunmadığını kaydetmektedir (*Şerhu Me'âni'l-âşâr*, IV, 325).

Câhiliye dönemi ulûhiyyet inancına bakıldığında en yukarıda Tanrı'nın, yeryüzünde cinlerin, bunların heykelleri olan putların, bunlarla temas halindeki kâhin, büyücü ve falcıların olduğu, bu kişilerin cinlerden aldıkları güçle tabiat üzerinde tasarrufta bulduklarını iddia ettikleri görülür. Ayrıca muskalar üzerindeki insan ve hayvan figürleri, gizemli şekiller, garip harfler ilkel dinlerin inançlarının veya Hurûflik, Bâtınîlik gibi felsefî görünümlü sistemlerin ifadesi durumundadır. Şüphe yok ki bu tarz inanç sistemlerinin devamı niteliğindeki muskacılık İslâm dininin tasvip etmeyeceği bir uygulamadır. Muskacılığın bir fantezi olarak icra edilmesi yahut insanların sömürülmesine vasıta kılması halinde bâtil inanç, hurafe ve ahlâkî yozlaşma problemleriyle karşı karşıya gelinir. Bunların dışında, meselâ kutsala saygı gibi mâsum bir amaçla Kur'an âyetlerinin yazılıp taşınmasında sakınca görülmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 154; Buhârî, "Cihâd", 139; Müslim, "Libâs", 105; Câhiz, *Kitâbü'l-Hayevân*, II, 186; İbn Vahşiyye, *Filâhatü'n-Nabatıyye* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1984, I, 5-8; İbn Kuteybe, *Te'vilü muhtelifü'l-hadis: Hadis Müdafaaası* (trc. M. Hayri Kırbasoğlu), İstanbul 1979, s. 236-247; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âşâr*, IV, 325; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 369-371, 379; İbn Sînâ, *el-İşârât ve't-tenbihât: İşaretler ve Tembihler* (nşr. ve trc. Ali Durusoy v.dğr.), İstanbul 2005, s. 200-203; Yusuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig* (nşr. Reşid Rahmeti Arat), Ankara 1947, s. 438; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, III, 206-213; Ahmed b. Ali el-Bûnî, *Şemsü'l-ma'ârifü'l-kubrâ*, Beyrut, ts. (el-Mektebetü's-sekâfiyye), s. 530; Nevevî, *Şerhu Muslim*, XIV, 169, 182; İbn Haldûn, *Mukaddime*, III, 1147-1158; İbn Hacer, *Fet-hu'l-bârî* (nşr. M. Fuâd Abdülbâki - Muhibbuddin el-Hatib), Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), X, 195; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, VIII, 239-244, 329; Yüsf

Muhammed el-Hindî, *el-Cevherü'l-gâli fi havâşî'l-müşelleş li'l-Ğazzâlî*, Kahire, ts. (Mektebetü'ş-Şeyh Abdülmün'im es-Sabrî el-Kütübî), s. 10-52; L. Bruhl, *Le mentalité primitive*, Paris 1922, s. 54; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VI, 739-756; Abdülkadir İnan, *Tarihîte ve Bugün Şamanizm*, Ankara 1972, s. 145-150; Uğurel Barlas, *Anadolu Dügünlerinde Büyüsel İnanmalar*, Karabük 1974, s. 146; Rifat Araz, *Harput'ta Eski Türk İnançları*, Ankara 1995, s. 162-166; Cemal Anadolu, *Tarihîten Günümüze Kadar Dünyada ve İslâmîyette Halk İnanışları: Büyü (Sihir-Tılsım)*, İstanbul, ts. (Devlet Yayın ve Dağıtım), s. 54-81, 97-104, 116-125, 189-190; Râcî el-Esmer, *İşâbetü'l-ayn*, Trablus 1991, s. 74-81; W. H. R. Rivers, *Tıp, Büyü ve Din* (trc. İbrahim Enis Köksal), İstanbul 2004, s. 17-21, 71-129; Orhan Şaik Gökyay, "Tılsımlı Gömlekler", *Büyü ve Sanat*, sy. 29, İstanbul 2003, s. 62-77; Yasemin Masaracı, "Büyüleyici Muskalar", *Collection*, sy. 16, İstanbul 2004, s. 50-52; B. Carra de Vaux, "Hama-il", *İA*, V/1, s. 172-173; Pakalın, I, 716-718; Cengiz Kallek, "Bedüh", *DİA*, V, 336.

İLYAS ÇELEBİ

MUSLİHUDDİN-i LÂRÎ

(bk. LÂRÎ, Muslihuddin).

MUSLİHUDDİN MUSTAFA

(ö. 896/1491)

Zeyniyye tarikatının
Vefâiyye kolunun kurucusu,
Şeyh Vefâ diye tanınan mutasavvıf,
âlim ve şair.

Konya'da doğdu. Lâmiî Çelebi, onun bir kitabın kapağına künyesini Mustafa b. Ahmed es-Sadrî el-Konevî el-Med'uv bi-Vefâ şeklinde kaydettiğini ve kendisinin bu kitabı gördüğünü söyler (*Nefehât Tercümesi*, s. 559). Bazı müelliflerin babası olarak kaydettikleri Hacı Yahyâ (Safâyî, vr. 10^b) onun dedesidir. Vefâ, İbnülfefâ, İbn Vefâ, Vefâzâde, Ebü'l-Vefâ gibi lakaplarla anılır. Ancak şiirlerinde mahlas olarak kullandığı "Vefâ" diğerlerinden daha çok yaygınlık kazanmıştır. İbn Vefâ lakabını annesinin adı olan Vefâ'dan almıştır (Mecdî, s. 251). Konya Meram'da onun adına yaptırılan caminin 875 (1470-71) tarihli vakfiye sûretinde tam adından sonra "eş-şehîr biveled-i Vefâ" şeklindeki kaydın dedesi hakkında olduğu, Vefâzâde lakabının dedesinden geldiği ileri sürülmüştür (Konyalı, s. 553). Ebü'l-Vefâ lakabının Vefâ adında bir oğlu olduğu için mi yoksa övgü amacıyla mı söylendiği belli değildir. Bazı kayıtlardan iki oğluyla bir kızının olduğu ve kızını Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin neslinden Şeyh Âbid Çelebi ile evlendirdiği anlaşılmaktadır (Erdemir, s. 33-34).

Muslihuddin Mustafa, o dönemde Karamanoğulları'nın elinde bulunan Konya'da başladığı öğrenimini babasıyla birlikte gittiği Osmanlılar'ın başşehri Edirne'de tamamladı. Kaynaklar onun zâhir ve bâtin ilimlerine vâkıf, hatta müctehid seviyesinde olduğunu, mûsiki, astronomi alanlarında, vefk hazırlamakta maharetil bulunduğunu kaydettikleri halde tahsil dönemi ve hocaları hakkında bilgi vermez. Edirne'de Debbağlar İmamı diye tanınan Muslihuddin Halife'ye intisap eden Muslihuddin Mustafa, daha sonra şeyhinin işaretleriyle Zeyniyye tarikatının kurucusu Zeynüddin el-Hâfî'nin ileri gelen halifelerinden Abdüllâtif el-Kudsî'nin müridi oldu. Seyrû sülûkünü tamamlayıp Konya'ya döndü ve irşad faaliyetine başladı. Karamanoğlu İbrâhim Bey onun için Meram'da bir cami ve han-kah yaptırdı; ardından kendisi ve mensupları tarafından vakıflar tesis edildi. İlgili vakfiye sûretlerinden caminin Muharrem 864'ten (Kasım 1459) önce inşa edildiği anlaşılmaktadır (Konyalı, s. 552-556).

Konya'da ne kadar kaldığı bilinmeyen Muslihuddin Mustafa'nın hacca gitmek için Antalya'dan bindiği geminin korsanlar tarafından kaçırılıp Rodos adasına götürüldüğü, kız kardeşi ve bazı arkadaşlarıyla birlikte esir edildiği, Karamanoğlu İbrâhim Bey tarafından fidyesi ödenip kurtarıldığı ve kendisinin bu olaydan sonraki bir tarihte İstanbul'a gittiği kaydedilmektedir. İbrâhim Bey'in onun için cami yaptırması ve kendisini esaretten kurtarması dikkate alınarak şeyhin İbrâhim Bey'in vefat tarihi olan 868'den (1464) sonra İstanbul'a gittiği söylenebilir (Erdöğün, s. 11-12).

Muslihuddin Mustafa, İstanbul'da Fâtiht Sultan Mehmed'den büyük yardım ve destek görmüş, padişah onun için adına nisbetle Vefâ diye anılacak olan semtte bir cami ile çifte hamam yaptırmış, ayrıca içindeki binalarla birlikte caminin yakınında bulunan araziyle Çorlu kazasına bağlı Ke-pelim köyünü şeyhe temlik etmiştir. Camiyi II. Bayezid'in inşa ettirdiğine dair kayıt (Ayvansarâyî, I, 130) doğru değildir. Caminin yanındaki arazide şeyh tarafından derviş hücreleri, kütüphane, dervişler için evler ve imaret niteliğinde bir mutfak yaptırılmış, Fâtiht Sultan Mehmed'in temlik ettiği arazileri, bu araziler üzerindeki bazı binaları ve şahsî kitaplarını Receb 890 (Temmuz 1485) tarihinde vakfetmiştir (Erünsal, sy. I [1997], s. 55-62). Vakfiyedeki bu bilgiler, cami ile birlikte derviş hücrelerinin de Fâtiht tarafından yaptırıldığına dair kayıtların (Ramazanzâde Mehmed Çelebi, s. 153; Âlî Mustafa Efendi, vr. 85^b) ve derviş hücreleri, mutfak ve kütüphanenin II. Bayezid tarafından yaptırıldığı şeklindeki görüşlerin (*DBİst.A*, VII, 174) doğru olmadığını göstermektedir (bk. ŞEYH VEFÂ KÜLLİYESİ; ŞEYH VEFÂ KÜTÜPHANESİ).

Sadrazam Karamânî Mehmed Paşa ve diğer devlet adamları nezdinde Muslihuddin Mustafa'nın büyük itibarı olduğu, sadrazam başta olmak üzere birçok devlet adamının kendisine vefk hazırlattığı nakledilir. Onun Fâtiht Sultan Mehmed ve II. Bayezid ile hiç görüşmediğine dair kaynaklarda yer aldığı ileri sürülen bilgi (Erdöğün, s. 12-13) bir yanlış anlamadan kaynaklanmaktadır. Şeyhin sultanlarla görüşmeme-

Muslihuddin
Mustafa'nın
Rîsâle-i
Manzûmât-ı
Şeyh Vefâ
adlı eserinin
ilk iki sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Fâtiht,
nr. 3899)

